

Imma OLLICH, *Actes del Congrés Internacional «Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del 1er. mil·lenni»* (Documents 31), Vic, Eumo, 1999, 888 pp.

La commemoració del mil·lenni de l'ascensió del monjo Gerbert d'Orlhac a la càtedra de sant Pere amb el nom de Silvestre II ha propiciat aquest congrés que s'ha celebrat a la ciutat de Vic i al monestir de Santa Maria de Ripoll els dies 10-13 de novembre de 1999. Les actes són un extraordinari volum de vuit-centes vuitanta vuit pàgines on es publiquen cinquanta sis ponències i comunicacions dels medievalistes que hi participaren. Els textos són dividits en aquestes seccions, que alhora ens donen els objectius del Congrés: «Catalunya i el món fa mil anys», «Testimonis materials entorn de l'any mil», «Les llengües entorn de l'any mil», «L'ensenyament fa mil anys», «La ciència i la cultura», «Cristians, jueus i musulmans a la fi del primer mil·lenni», i «El monaquisme i el papat l'any mil». La lliçó inaugural fou dictada per Pierre Riché, de la Universitat de París-Nanterre, i la de cloenda per Walter Brandmüller, actualment canonge de Sant Pere del Vaticà. Entre altres personalitats del món científic, també hi participaren Christian Lauranson-Rosaz de la Universitat d'Auvergne, Adam Kosto de la Columbia University de Nova York, i Thomas N. Bisson de la Harvard University, que tant ha treballat en l'estudi de la nostra història medieval. Sobre la qüestió d'on, de fet, cursà els seus estudis de matemàtiques Gerbert d'Orlhac en els anys 967-970, quan visqué entre nosaltres, mentre alguns continuaven defensant que només residí al monestir de Ripoll, tesi iniciada per Rodulf Beer en els anys 1907-1908, quan publicà el seu valuós estudi sobre l'antiga biblioteca ripollesa, es notà també una certa tendència a revaloritzar el text de Riquer de Reims, deixeble i biògraf de Gerbert, que només parla de la seva estada a Vic, prop del seu mestre el bisbe Ató. Imma Ollich i els seus ajudants mereixen la més gran lloança per l'excel·lent organització del congrés, i perquè els congressistes ja pogueren tenir a mà les actes durant la seva celebració.

Miquel S. Gros i Pujol

Pietro di Giovanni Olivi. *Opera edita et inedita. Atti delle Giornate Internazionali di Studio, Grottaferrata (Roma), 4-5 dicembre 1997*, Grottaferrata, Collegio S. Bonaventura, Editiones «Archivum Franciscanum Historicum», 1999, 448 pp.

Amb motiu del VII centenari de la mort del polifacètic teòleg franciscà Pèire Joan (Oliu), els dies 4 i 5 de desembre de 1997 tingueren lloc a Grottaferrata (Roma) unes jornades d'estudi sobre l'obra d'aquest autor. Quasi totes les comunicacions d'aquestes jornades ja havien estat publicades en el volum núm. 91 (1998) de l'*Archivum Franciscanum Historicum* [= AFH], i ara ho tornen a ésser en edició a part –i amb idèntica paginació–, per tal de difondre més àmpliament aquests estudis, segons podem llegir en la *Nota preliminar* signada pel director de l'AFH, el P. Víctor Sánchez. Un simple repàs del contingut dels articles i dels autors, els millors especialistes de Pèire Joan, ens farà veure la importància d'aquest volum. Seguint el mateix ordre de les sessions de les jornades, els articles són presentats segons la classificació següent: a) presentació general de l'obra peirejoaniana, b) les obres exegetiques, c) les obres teològiques i/o filosòfiques, d) les obres franciscanes i/o espirituals.

a) *Presentació general*. Tres articles són dedicats a presentar globalment l'obra de Pèire Joan. El primer, de D. Burr, *L'opera di Pietro di Giovanni Olivi*, pp. 327-334, fa balanç de les darreres aportacions i planteja alguns reptes i observacions. Destaquem les reflexions sobre els avantatges i problemes que planteja l'ús d'Internet per als editors d'obres. Un segon article, d'A. Ciceri, *Pietro di Giovanni Olivi: censimento-inventario dei manoscritti. Considerazioni preliminari e prospettive*, pp. 335-356, dóna raó de les diverses obres de Pèire Joan i dels manuscrits –148– que les han conservades. Un tercer estudi, de S. Piron, és dedicat a les obres perdudes: *Les oeuvres perdues d'Olivi: Essai de reconstitution*, pp. 357-394. Segons Ubertino de Casale, les obres de Pèire Joan equivaldrien a 17 vegades els llibres de les *Sentències* de Pere Llombard. Piron intenta la reconstrucció a base de citacions del mateix Pèire Joan, de citacions d'altres autors i de descripcions antigues de còdexs que contenien obres d'aquest autor. El resultat és certament sorprenent: tant de bo que els estudiosos anessin trobant algunes d'aquests obres. Se'n veuria particularment afavorit el grup d'obres filosòfiques.

b) *Obra exegetica*. P. Vian dedica el seu estudi, *L'opera esegetica di Pietro di Giovanni Olivi: uno «status quaestionis»*, pp. 395-454, a situar l'exegesi peirejoaniana en el seu temps i a posar-ne en relleu les característiques específiques. Vian dóna raó de l'estat d'edició de les diverses obres i dels estudis a elles dedicades. Dos apèndixs arrodoneixen l'article: el primer és un repertori dels còdexs de les obres exegetiques i el segon descriu breument els manuscrits exegetics de la Biblioteca Vaticana.

c) *Obra filosòfica i teològica*. M. Bartoli, *Opere teologiche e filosofiche di Pietro di Giovanni Olivi*, pp. 455-467, fa inventari de les obres que podríem considerar predominantment teològiques i filosòfiques (destaquem, p. ex., els comentaris a les *Sentències* o el *De perlegendis libris philosophorum*) i indica el seu estat d'edició.

d) *Obra franciscana i espiritual*. D. Flood, *The Franciscan and Spiritual Writings of Peter Olivi*, pp. 469-473, presenta un balanç global d'aquestes obres, que serveix de marc per als estudis següents, els quals n'aprofundeixen aspectes particulars. Així, p. ex., S. Rechia, *Opera «Sancti» Petri Joannis Olivi ab admiratore transcripta*, pp. 475-504, descriu el ms. 1444 de la Biblioteca Oliveriana di Pesaro. J. Perarnau, *Opere di Fr. Petrus Johannis in processu catalani d'inquisizione della prima metà del XIV secolo*, pp. 505-516, a base de processos inquisitorials catalans (de beguins com Guillem des Quer i terciaris de Vilafranca), reconstrueix la influència de Pèire Joan en aquests espirituals catalans. El mateix Perarnau (p. 516) en destaca la conclusió: «Penso che da queste pagine va tirata fuori una conclusione: accanto alla *Postilla super Apocalypsi*, e alle “quaestiones” sul problema della povertà evangelica e franciscana, va collocata la *Postilla super Actus Apostolorum*, almeno per quanto riguarda il suo influsso su tanti seguaci della prima ora; tutto il movimento della “Societas Magni Exitus” ne sarebbe la riprova, anche se fino a questo momento ne era sconosciuta esistenza e titolo; e anche da un punto di vista puramente dottrinale, dovrebbe trovarsi l'esposizione di fr. Petrus Iohani sulla missione dello Spirito Santo che, vista sotto la legge della “concordia biblica” doveva segnare l'inizio della “tertia aetas mundi”; dottrina che proprio attirava tanti a preparare l'esodo verso Gerusalemme per essere lì presenti al momento dell'avvento dello Spirito Santo, ed entrare così i primi in quella beata età.» Dos articles tracten de l'*Expositio in Canticum Canticorum*: J. Schlageter, *Von göttlicher in menschlicher Liebe. Petrus Johannis Olivi: «Expositio in Canticum Canticorum»*, pp. 517-532, n'indica els manuscrits i les edicions; i F. Borzumato, *Spunti di ricerca dall'«Expositio in Canticum Canticorum» di Pietro di Giovanni Olivi*, pp. 551-570, n'analitza el contingut.

L'article en català de J. Perarnau, *Els Mss. 546 i 671 de Barcelona, Biblioteca de Catalunya*, pp. 571-579, també tracta, almenys en part, d'aquest comentari bíblic: J. Perarnau descriu els dos còdexs esmentats en el títol, el primer del qual conté la dita obra. Finalment, l'article de M. Bartoli, *Il «Tractatus de septem sentimentis Christi Iesu» di Pietro di Giovanni Olivi*, pp. 533-549, amb la transcripció precedida d'una breu introducció de l'obra mencionada en el títol. Un índex de noms (581-614) i el general (615-616) clouen el llibre.

Es tracta, doncs, d'una aportació molt significativa als estudis peirejoanians, que, des d'un present fecund i esperançat, fa balanç de molts anys de recerca per tal de posar unes bases sòlides als treballs d'edició de l'obra d'aquest important teòleg franciscà. Augurem, doncs, properes –i esperades– edicions crítiques d'obres de Pèire Joan.

No voldria acabar aquesta recensió sense fer-me ressò d'una nota de Josep Perarnau (p. 507, n. 8) sobre el nom de l'autor estudiat en el volum: l'única forma fidel a la documentació del segle XIV és Petrus Iohannis, Pèire Joan (Joan, en genitiu, com era costum en la documentació catalana i occitana de l'època, és cognom).

Jaume Mensa i Valls

Jaume MENSA I VALLS, *Les raons d'un anunci apocalíptic. La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs i teòlegs professionals (1297-1305): anàlisi dels arguments i de les argumentacions* (Col·lectània Sant Pacià 61), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1998, 394 pp.

Francisco Peña, editor del *Directori dels inquisidors* del dominic gironí fra Nicolau Eimeric (Déu l'hagi perdonat), ens alerta en el segle XVI que un gran metge era, ensems, alquimista, gran heretge i demonòlatra (II 29 de l'edició de Lluís Sala-Molins). Aquest no és sinó Mestre Arnau de Vilanova (València?, c. 1240 – Gènova, 1311). La sort –o la desgràcia– d'aquesta injusta valoració del professor de Montpeller, arquiatriar dels reis catalano-aragonesos, metge de papes, «foll apocalíptic» i cristià reformador, és part de l'acurat estudi de Jaume Mensa en l'obra que presentem i que posa els estudis arnaldians en el llindar de la seva justa comprensió, ultra la medicina i les desqualificacions fàcils.

En efecte, el seu autor, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat Oberta de Catalunya, a més de diplomad en paleografia i arxivística pel Vaticà i llicenciat en teologia, reuneix tots els requisits per a oferir-nos un acostament a Mestre Arnau, rigorós i científic. El llibre, subtítulat «La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els teòlegs professionals (1297-1305): anàlisi dels arguments i de les argumentacions», ens evoca, d'entrada, la celebrada tesi del dominicà M.-D. Chenu sobre la professionalització de la teologia del segle XIII, escindida ja de la teologia bíblica entesa com a «Historia salutis» per a convertir-se, temps a venir, en els teòlegs especulatiu, *subtilitatis subtilissimes de llur innoble dicció* llatina –com remarcava Erasme de Rotterdam l'any 1500. Arnau de Vilanova, en efecte, es refereix a aquests «teòlegs professionals» com a «secta dels tomatistes», en al·lusió al *Doctor Angèlic*, en un temps on Llull feia la croada intel·lectual a la mateixa ciutat del Sena contra els averroistes, i Jaume II de Mallorca, enterrat de framenor, donava asil als *espirituals* franciscans i als beguinatges. El llibre no és sinó la premiada tesi doctoral de l'autor, amb